

26.26x33.25	1/3	עמוד 1	מערב - המגזין	13/10/2020	74764569-8
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

יום שלישי | כ"ה בתשרי תשפ"א | 13.10.2020

מגזין

מעבר

ספר יהושע

הצניעות שגרמה לו לסרב לקבל את פרס ישראל, האותנטיות ביצירתו והספרים הבלתי נשכחים שהם פסיפס של הישראליות האמיתית: פרידה מהסופר יהושע קנז, שהלך אתמול לעולמו בגיל 83 כרמית ספיר ויץ | 04

24.13x32.2	2/3	4 עמוד	המגזין	מעריב -	13/10/2020	74764568-7
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910						

◀
"ההצלחה
שלו היא ביטוי
לישראליות
העמוקה". קנז
צילום: מוטי קיקיון

התגנבות יחיד

הצניעות יוצאת הדופן, ההתרחקות מתשומת הלב התקשורתית, הבחירה לכתוב על האנשים שבשוליים, והיצירות הבלתי נשכחות שמנציחות את החברה הישראלית על חוזקותיה וחולשותיה • פרידה מהסופר יהושע קנז, שהלך אתמול לעולמו בגיל 83 בעקבות מחלת הקורונה

כרמית ספיר ויץ

25.31x31.93	3/3	5 עמוד	מערב - המגזין	13/10/2020	74764570-0
-------------	-----	--------	---------------	------------	------------

אגנס - הוצאת ספרי - 25910

ם צריך היה לתמצת את אישיותו של הסר פר יהושע קנו, אפשר היה להסתפק בתיאור שיחת הטלפון ההיא שהגיעה לביתו אי שם בשנת 2010. על הקו: חברת ועדת פרס ישראל, פרופ' ניצה בן-דב מאוניברסיטת חיפה, עם בשורות מרגשות בפיה על החלטת חבר השופטים להעניק לו את הפרס. קנו סירב בנימוס. "הסירוב היה חלק מה צניעות שלו", אומרת בן-דב כעת. "צניעות לא מזויפת. הוא אמר שהוא לא מסר גל לעמוד על הבמה מול כל כך הרבה אנשים. לא הייתה לו הפומפוזיות שיש לסופרים אחרים. לא היה לו פחד במה. הוא פשוט לא ידע איך לדבר על עצמו. הוא אחד הסופרים המופלאים שהיו לנו. את קנו כולם אהבו לאהוב בגלל הצניעות שלו, בגלל הגאונות שלו, ובגלל יכולתו להיות כל כך אותנטי גם ביצירתו וגם בהיותו אדם".

אתמול, בגיל 83, הוא הלך לעולמו לאחר שחלה בקורונה. "לאט לאט הולכים ונוטשים אותנו ענקי הרוח, ענקי הסיפור והשירה, הכותבים שליוו אותנו ואת המדינה והיו מובילי השפה העברית, המוסר והמזפון: חיים גורי, רונית מטלון, עמליה כהנא-כרמון, עמוס עוז, טוביה ריבנר וכעת יהושע קנו ו"ל", ספר לו יו"ר אגודת הסופרים העברים, עו"ד צביקה ניר.

את הסיפור על פרס ישראל הוא מכיר בגרסה מעט שונה: "קנו היה איש צנוע שלא אהב להתראיין ולהיות במרכז התקשורת. יש לציין את היותו איש ערכים, מצפון ותומך בזכויות האדם באשר הוא אדם. הוא היה ראוי לקבל את פרס ישראל לספרות, ולמיטב זיכרוני, דחה את ההצעה לקבלו משום שלא ראה עצמו לוחץ ידיים למעניקי הפרס, שחלק על מדיניותם והשקפותיהם".

על תרומתו החשובה לספרות העברית, לתרבות ולחברה הישראלית אין עוררין. "תרומתו הוכרה עוד בחייו", אומר ניר ומזכיר כי רק בשנים האחרונות התפרסמו שני ספרים חשובים על יצירתו. "הם די ברובלשונם: הפואטיקה של יהושע קנו", ספרה של נעמה צאל ו"ל", שיצא בהוצאת מאגנס, ו"יפיים של המנוצחים: ביקורת ומחקר על יצירתו של יהושע קנו" בעריכת חן שטרס וקרן רותן, שיצא בהוצאת עם עובד. "מעטים אנשי הספרות שהיו כה אנשי אשכולות", אומר ניר. "הוא התפ"רסם בעיקר בזכות הרומונים שלו, אך ידו הכישרונית הייתה בתחומי ספרות רבים, ואולי חשובים לא פחות: היה מעורב הרבה בעניין הספרותי 'קשת', מעורב 'מחברות לספרות', ותקופה ארוכה היה העורך הספרותי של עיתון 'הארץ'. הוא היה מהבולטים מביניהם המתרגמים מצרפתית, גם שירה וגם פרוזה, ורבים מהקוראים חייבים לו את היכרותם המחודשת עם יצירות אונר'רה דה בלזאק וכן את ספריו של ז'ורז' סימנון".

יפיים של המנוצחים

קנו (גלס) נולד בפתח תקווה בשנת 1937 להורים שהיגרו מגרמניה ומפריז. בעקבות קשיי פרנסה, המשפחה נאלצה להעתיק את מגוריה לחיפה למשך כמה שנים, והאב הצטרף לעבודה במחנה בריטי. המעבר הזה עוד יופיע בנובלה נוף עם שלושה עצים" ובסיפורים נוספים

פ.ים. באוגוסט 1955 התגייס לצבא ונשלח לטיירונות כ"ל (כושר לקוי) בשל אוושה בלב. את שירותו עשה בחיל מודיעין בירושלים. גם לכך חיזור בספרו "התגנבות יחידים" (1986). אחרי שחרורו מהצבא, נרשם ללימודים באוניברסיטה העברית וכעבור שנה החליט להרחיק ללימודי ספרות צרפתית בסורבון. שם גם כתב את סיפורו הראשון בשם העט "אבי עתניאל" (על שם השופט המקראי, עתניאל בן קנו). מקץ שנתיים שב לירושלים ונרשם ללימודי פילוסופיה ולימודים רומניים. אהרן אמיר, ממובילי התנועה הכנענית, מיד הבחין בכישרון יוצא הדופן ופרסם את סיפוריו בכתב העת "קשת". הסיפורים הללו, שנחמתו גם הם בשם העט, היוו את הבסיס לרומן הראשון שלו "אחרי החגים". הודות לסיפורים האלה נטמנו גם זרעי החברות האמיצה עם עמוס עוז, שקרא את יצירותיו בשם העט, התפעל וניחש שקנו, שעמו חלק כמה מהשיעורים באוניברסיטה, הוא הכותב. לאורך השנים הוענקו לקנו פרס ראש הממשלה ע"ש לוי אשכול ופרס ביאליק.

ד"ר נורית נתנאל, ראש החוג לספרות וספרות ילדים במכללה האקדמית לחיי נוך דוד ילין, אומרת שקנו משקף ביצירתו את החברה הישראלית על רבדיה החברתיים. "כוחו בתיאור מדויק ומפורט ובחריזה לעומקים פסיכולוגיים", היא אומרת. "ברומן 'התגנבות יחידים' הוא מתאר את החיילים שבשוליים ואת המפגש שלהם עם המסגרת הצבאית הקשוחה. בסיפור 'מומנט מוסקלי' מתואר המתח בין ילדים ומהגרים. הילד יוסי נקרע בין אביו, המדרבן אותו להתערות בחברה הישראלית המיוצגת בסיפור בסמל הפלמ"ח, לבין אמו שרוצה להרחיק אותו ממנה ולטפח את נגינתו בכינור - ייצוג הגלותיות בסיפור. 'ברוך אל החתולים' מתאר את הבדידות, הזקנה והחוליה. בתיאורים מכמירי לב המספר מלווה את יולנדה מוסקוביץ בשעותיה הממושכות בבית החולים לאחר ששרבה את ירכה, והיא מאושפזת במחלקת שיקום גריאטרית. הדמויות שהיא פוגשת במהלך שיקומה הן מיקרוקוסמוס של החבר'רה הישראלית. 'מחזיר אהבות קודמות' היא כתובת על קיר בית שראה יהושע קנו בפנינת רחובות הרצל ושלמה בתל אביב. הספר מתאר אנשים המתגוררים בבית דירות, וקנו עוסק בו במושג בית: מה שהיה פעם מקום של חום ואהבה והפך לבית דירות מתפורר. 'אין פה ילדים, אין פה משפחה, רק אנשים שגרים לבד, כל אחד לבד כמו בקבר', הוא כותב. אולי מי שסיכם את כתיבתו של יהושע קנו טוב מכולם הוא קנו עצמו, הכותב בנובלה 'בין לילה ובין שחר': 'זאני שאהבתי תמיד את יפיים של המנוצחים'".

צבר אחר

היצירות שלו לא נותרו בכריכתן. חלקן עובדו לסרטי קולנוע כמו "אחרי החתולים" שמתרחש במושבה נירדחת, "מחזיר אהבות קודמות" עם המטפלים הפיליפיניים שקנו זיהה כבר בשנות ה-90 שהפכו לחלק בלתי נפרד מהנוף המקומי, "ברוך אל החתולים" ועוד. חלק מהיצירות, כמו "אחרי החגים" ו"האישה הגדולה מן החלומות" שמתחולל בבית משותף כמטא-פורה לישראל, עלו על במות התיאטרון. "אצל קנו יש גלריה רחבה של דמויות ויש

פרופ' ניצה בן-דב (בתמונה): "לא הייתה לו הפומפוזיות שיש לסופרים אחרים. לא היה לו פחד במה. הוא לא ידע איך לדבר על עצמו. הוא אחד הסופרים המופלאים שהיו לנו. את קנו כולם אהבו לאהוב בגלל הצניעות שלו, בגלל הגאונות שלו, ובגלל יכולתו להיות כל כך אותנטי"

צילום: יוסי בן דב

ממד דרמטי, אינטראקציות בין אנשים, גלריה של תחושות שאדם מרגיש כלפי זולתו", מסבירה פרופ' בן-דב את ההצ'לחה במדיומים השונים. "קנו ידע להדגים את ההפכפכות של האדם כלפי עצמו וכלפי הזולת. הוא לא רחף את יצירותיו להגיע למדיומים האחרים, מפני שהוא היה כל כך צנוע. ההצלחה שלו היא ביישוי לישראליות העמוקה, לא הישראיות של העמדת הפנים של המתנשאים והמאצ'ואיסטים, אלא של בעלי הכושר הלקוי. אלה שמרכיבים את הפסיפס של ישראל האמיתית, עם כל השבטים, באל-גנטיות מעוררת השתאות ואמון".

לא רק ב"מחזיר אהבות קודמות" הוא חזה את העתיד. "כשיצא ספרו 'ברוך אל החתולים' הוא חזה את הגורל האכזרי הזה, שאורב לו בפנינה", מוסיפה בן-דב. "פסגת יצירתו היא 'התגנבות יחידים', ובו הוא מתאר את יפיים של החלשים. החוויה של הטיירונות הכלל-צ'יה"לית קיננה בתורו של קנו כ-30 שנה עד שהחליט לכתוב אותה ולתאר את סיר הלחץ שבו אנחנו חיים".

"ברגע האחרון התחילו קורות חי להיגלגל לנגד עיניי", כך נפתח "התגנבות יחידים", סיפור החניכה של חיילי בה"ד 4. "כמו בסרט קולנוע ואולי כמו צרור של שקופיות דוממות הנחתות במהירות רבה אך לא קבועה. תמונות-תמונות בשחור ולבן, באיכות גרועה למדי, כאילו נשחקו קצת במשך השנים... לא הייתה שום תחרושה של סכנה או עגיועים, לא פחד, הגייגיות, כאב או הפתעה. מפני שהכל כבר התרחש אי בזה על גבולו של הזמן".

במרכז הספר ניצבים כאמור חיילי טיי"רונות כלל-צ'יה"לית, משמע קנו מאפיין מחדש את דמות הצבר עטוי המדים באופן שעדיצאת הספר לא היה מוכר בספרות העברית. לא הצבר שהוא אנטי-זהויה ליהודי הגלותי כמו ב"פרקי אליק - הוא הלך בש"רות" של משה שמיר, לא הצבר של חיים גורי ב"הספר המשוגע", אלא צבר אחר, לא מית: גיבור ספרותי בעל כושר צבאי לקוי הנאבק על ערכיו של העולם הישן. גיבור קשוח, אבל רגיש, נאמן ומורד, הומניסט ופטריוט שמאמין בצדקת הדרך, ומגיע משכבות ומעדות שונות.

אין מתאימים יותר מהדברים של קנו עצמו לסיום הכתבה הזו, שנכתבה זמן קצר לאחר היוודע הבשורה על מותו, בזמן מגיפה עולמית, בזמן שהמציאות ממציאה את עצמה בקצב חסר עכבות. באחת מביי קורות הספרים שפרסם ב"למרחב" בשנת 1964 כתב קנו: "את ההיסטוריה קצרת הימים של היישוב העברי בארץ מונים

ניחש שקנו הוא הכותב. צילום: אריק סולטן

רק בעשרות שנים. אולם באינטנסיביות שלה, בקפיצת הדרך הגורלית, בערכים שקברה והקימה, יש בהיסטוריה זו מטען חווייתי עצום. ומלבד הערך התיעודי שיש למסרו לדורות שיבואו לערוך סיכום היסטורי בפרספקטיבה הנכונה, מצפים מן הסיפור ומפרקי הזיכרונות שימסרו את רוחה של התקופה, את הרגעים שבשו לי העשייה הגדולה, את הסיפור האנושי שלעתיים הוא מאיר את השעות הגורליות ונותן בהן משמעות רבה יותר. הספרות אינה מסכימה לשמש כלי תמסורת בידי ההיסטוריון. היא רואה את תעודתה הרבה מעבר לעדות ההיסטורית".

צילום: דורון לצטר

יו"ר אגודת הסופרים צביקה ניר (בתמונה): "מעטים אנשי הספרות שהיו כה אנשי אשכולות. הוא היה מעורב הרבעון הספרותי 'קשת', מעורב 'מחברות לספרות', ותקופה ארוכה היה העורך הספרותי של עיתון 'הארץ'. הוא גם היה מהבולטים מביניהם המתרגמים מצרפתית"